

Tusculum

2021
SOLIN-14

Tusculum

14

Nakladnik

Javna ustanova u kulturi
Zvonimir Solin
Kralja Zvonimira 50
Solin

Za nakladnika

Tonči Čićerić

Glavni urednik

Marko Matijević

Uredništvo

Joško Belamarić
Nenad Cambi
Dino Demicheli
Josip Dukić
Arsen Duplančić
Miroslav Katić
Šime Marović
Dražen Maršić
Michael Ursinus

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Marko Grgić

Izrada UDK-a

Iva Kolak, Sveučilišna knjižnica u Splitu

Tisak

Jafra Print Solin

Naklada

500 primjeraka

Časopis je uvršten u podatkovne baze: ESCI (Emerging Sources Citation Index),
AWOL (The Ancient World Online), Hrčak (Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske).

Izdavanje časopisa novčano podupire Grad Solin.

UDK 908(497.5-37 Solin)

Tiskana inačica: ISSN 1846-9469

Mrežna inačica: ISSN 1849-0417

Tusculum

Časopis za solinske teme

14

Solin, 2021.

Sadržaj

7-19	Nikola Cesarik	<i>M. Servilius, legatus pro praetore Caesaris Augusti (ad CIL 3, 14690)</i>
21-40	Irena Radić Rossi – David G. Ruff	Rimski brod na Trsteniku u Kaštel Sućurcu
41-62	Dražen Maršić	Salonitanske grobne are s motivom stabla kao dekorom bočnih ploha
63-76	Ana Demicheli – Dino Demicheli	Salonitanska nadgrobna ara obitelji <i>Aeronii</i> u Rimu
77-84	Nino Švonja	Nadgrobna stela Gaja K. Anterota iz Vranjica
85-92	Michael Ursinus	The <i>Terra Nullius</i> between the <i>Contado</i> of Split and the Pious Foundation (<i>vakıf</i>) of Rüstem Paşa c. 1574 – 1585
93-111	Krešimir Kužić	Utjecaj »maloga ledenog doba« na operacije tijekom oslobođenja Klisa 1648. godine
113-132	Mario Matijević	Solinski svećenici i Sokolsko društvo – govor pri blagoslovu Sokolane i zastave
133-165	Tonći Čičerić	Kulturno-prosvjetna djelatnost solinskog ogranka Seljačke sloge u predvečerje Drugoga svjetskog rata
167-219	Mirko Jankov	Pregled stanja pučkoga crkvenog pjevanja glagoljaških korijena u Solinu, Klisu, Vranjicu, Mravincima i Kučinama u 2020. godini
221		Naputak suradnicima <i>Tusculuma</i>

Mario Matijević

Solinski svećenici i Sokolsko društvo – govor pri blagoslovu Sokolane i zastave

Mario Matijević
Javna ustanova u kulturi
»Zvonimir« Solin
Kralja Zvonimira 50
HR, 21210 Solin
urednik@zvonimirsolin.hr

Turbulentna povijest sokolstva ugniježđena u previranjima između hrvatskoga nacionalnog društva i jugoslavenskoga unitarističkog pokreta tema je nebrojenih radova posvećenih sokolskomu pitanju. Solinska pak epizoda u svojoj cjelini iščekuje temeljito predanje istraživanju i nije temom ovoga rada, nego je riječ tek o njezinu jednom segmentu, povijesnoj epizodi koja se rađala i kulminirala otvaranjem i blagoslovom Sokolskoga doma (Sokolane) u Solinu i društvene zastave. Todobni je naime solinski župnik don Mate Mihanović unatoč izričitim preporukama i smjernicama mjesnoga Ordinarija prilikom svečanosti uz blagoslov održao govor političko-društveno kontroverznoga sadržaja. Objava njegova govora u dnevnom listu *Novo doba*, reakcija i pritužba vranjičkoga župnika don Ante Braškića kao i Mihanovićevo očitovanje biskupu daju novo svjetlo na pastoralni rad jednoga od najistaknutijih i najzaslužnijih solinskih župnika. Radi stjecanja šire slike i objektivnosti, odnos partikularne Crkve prema sokolskim društvima na širem solinskom području (Vranjic i Klis) dodatno je ilustriran drugim izvorima u kojima se uz aktualna društveno-politička pitanja »sokolske« provenijencije susreće mnoštvo drugih podataka o pastoralnoj aktivnosti, čudorednom životu kao i unutarcrkvenim odnosima.

Ključne riječi: Sokolsko društvo, Solin, don Mate Mihanović, don Ante Braškić, Biskupski ordinarijat

UDK: 796.034.2(497.583Solin)“1931”
2-722.5:796.034.2(497.583Solin)“1931”

Pregledni članak
Primljeno: 19. studenoga 2021.

Rađanje ideje

Među brojnim pokretima koji su se u Europi pojavili tijekom 19. stoljeća na poseban se način isticao Pokret tjelesne kulture kao zdravstveni i tjelesno-kondicijski pokret. Ideologija ovoga pokreta imala je višeznačne čimbenike kao i eklektične pridonositelje njezinu razvoju.¹ Prominentnost ovoga pokreta posljedica je čitavoga niza razloga među kojima se svakako ističe industrijska revolucija, odnosno tranzicija iz zemljoradničkih ekonomija u industrijske te nastajanje europskih nacionalizama.² Štoviše upravo su neke europske nacije, kao Danska, Švedska i Njemačka, prepoznale potrebu za zdravom, tjelesno spremnom i vojno sposobnom populacijom kojoj su pak

pridodavale nacionalno folklorne izraze slavljenja tjelesnih pothvata njihovih predaka, a čime su i mnoge druge europske nacije poistovjetile tjelesnu kulturu kao korijenski dio izričaja nacionalne povijesti i identiteta.³

Upravo iz ovoga pokreta koji se sredinom 19. stoljeća počeo iz Švedske i Njemačke širiti čitavom Europom rodila se ideja sokolstva, a svoj je najsnažniji izričaj dobila u Češkoj koja je pak todobno slovila kao najaktivnija u kulturnomu preporodu nacije. Dobar prihvata čitave ideje leži u činjenici da je prepoznata kao istinski izraz borbe protiv njemačko-austrijske prevlasti. Prvo sokolsko društvo koje se u Pragu pojavilo godine 1862. osnovali su Hinko

1 Sh. McKenzie 2013.

2 E. K. Hunt – M. Lautzenheiser 2011.

3 G. Pfister 2009; Jože Podpečnik 2014, str. 61-85.

Fünger i Miroslav Tyrš koji u njemu nisu vidjeli samo društvo za tjelovježbu, već su ga smatrali i sredstvom za budućnje narodne svijesti,⁴ podizanje tjelesne i moralne snage naroda, a cilj im je bio slobodan narod u slobodnoj domovini. Pokret je ubrzo zahvatio i ostale narode Austro-Ugarske Monarhije, pogotovo slavenske zemlje.⁵

U Hrvatskoj se sokolska misao počela širiti od 1874. kada je u Zagrebu osnovano sportsko društvo Hrvatski sokol. Uz germanizaciju i mađarizaciju kao uzroke, izravan povod tim strujanjima bilo je donošenje *Zakona ob ustrojstvu pučkih škola i preparandijah za pučko učiteljstvo u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* prema kojem se u školama među obvezne nastavne predmete ubraja i gimnastika.⁶ Temeljem toga zakona sokolstvo ubrzo postaje nositelj pokreta fizičke kulture i nastave u školama,⁷ prvenstveno zbog poznavanja metodologije tjelesnoga odgoja, raspolaganjem educiranog kadra i uvjeta, tj. infrastrukture u kojima se taj odgoj imao odvijati.

Neki momenti sokolskoga pitanja

Turbulentna povijest u previranjima između hrvatskoga nacionalnog društva i jugoslavenskoga unitarističkog pokreta tema je nebrojenih radova posvećenih sokolskom pitanju. Solinska epizoda u svojoj cjelini pak iščekuje temeljito predanje istraživanju i nije temom ovoga rada, nego je riječ tek o njezinu jednom segmentu. Međutim, s ciljem razjašnjenja okosnice rada svakako je potrebno naglasiti neke momente sokolskoga pitanja koje je vlastiti izričaj našlo i u solinskomu dijelu povijesti.

Prvi moment, odnosno prekretnica u povijesti ovoga pokreta, nastaje uvođenjem diktature kralja Aleksandra 6. siječnja 1929. kojom se, uz zabranu rada svim političkim strankama i udrugama s nacionalnim obilježjima, u konačnici omogućava da sokolska društva izravno pridonose ostvarenjima integralnog jugoslavenstva.

Donošenje Zakona o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije (SKJ) 5. prosinca 1929. te izravno pokroviteljstvo Dvora omogućili su da se kralj Aleksandar i predsjednik vlade

general Živković osobno zauzmu u radu ove organizacije, što je u konačnici osiguralo financije i infrastrukturu, prepuštajući joj cjelokupan tjelesni odgoj mladih naraštaja. Vrijeme do sredine tridesetih godina najaktivnije je razdoblje ove organizacije koja je uz četnička udruženja imala vodeću ulogu u tjelesnom odgoju mladeži i promicanju ideje jugoslavenskog unitarizma. Posebna uloga za promicanje ideologije integralnog, nacionalnog jugoslavenstva bila je dodijeljena Sokolu.

Dolazak na vlast dr. Milana Stojadinovića godine 1935. odrazio se i na SKJ koji gubi povlašten položaj iz vremena diktature, ponajviše jer odgojna politika, odnosno sve što je to udruženje predstavljalo, nije odgovaralo Stojadinovićevoj politici. Tako sokolska društva polako prestaju biti nositelji ideje integralnoga jugoslavenstva koja je paralizirala unutrašnjopolitički život Kraljevine Jugoslavije.⁸

Drugi moment je odnos s Katoličkom crkvom koji je od samih početaka zbog temeljnih postavki sokolskoga pokreta bio u izravnoj koliziji. Ponajprije zbog svojevrsnoga primata u društvenom i kulturnom vidu obrazovanja na koji je Crkva na određeni način baštinila pravo, a prijemor se pojačavao i produbljivao dobivanjem na važnosti sokolskoga pokreta.

Svojevrsni odgovor na europska nacionalno osvješćujuća pitanja, kao i na pojavu sokolskoga pokreta, crkvene su institucije ponudile osnivanjem raznih vjerničkih organizacija, saveza i društava te potporom njihovu radu. Neke od njih postavila su se izrazito konkurentski naspram sokolskomu pokretu, dok su druga pak bila i dominantno projugoslavenske orijentacije.⁹ Vjernička, crkvena društva zabranjena su uvođenjem Šestosiječanjske diktature 1929. Dodatno kompliciranje ionako teške situacije započelo je početkom tridesetih godina kada je sokolska ideja sustavno nametana katoličkoj mladeži.

Sukob između Katoličke crkve i države intenzivirao se konkordatskom krizom pa su aktivnosti svih strana zainteresiranih za jačanjem utjecaja u društvu bile pojačane. Službena je Crkva stoga tijekom 1931. i 1932. vodila bitku protiv nametanja sokolske ideologije katoličkoj mladeži.¹⁰

4 Češko je sokolstvo od samih početaka predstavljalo omladinsku organizaciju za tjelesnu kulturu u sklopu političke stranke Mladočeha koji promiču sveslavensku uzajamnost i suradnju. Vidi: Ž. Radan 1981, str. 45.

5 V. Miholek 2008, str. 95.

6 Društvo za tjelovježbu Hrvatski sokol odobreno je 3. studenoga 1874., navodi se da je svrha društva »pobuđivati ljude na pravilnu tjelesnu vježbu, k istoj prilike pružati, te je rukovoditi«. Više: Ž. Radan 1981. Usporedi: M. Nadu 2005.

7 Navedeni zakon unio je znakovite izmjene u dotadašnjim odnosima države prema školi, odnosno škole prema Crkvi. Više: M. Raguž 2010.

8 J. Krišto 2008.

9 Vidi: J. Krišto 2004, str. 183-203.

10 *Katolički episkopat svome narodu. Sa biskupske konferencije održane u Zagrebu od 12. – 16. oktobra 1931.*, List Biskupije splitsko-makarske 10 (LIII), Split, listopad 1931, str. 115-118: »Još je gore kad se upriličuju sletovi sa tjelovježbenim nastupima, a pri tom ne samo da se ništa ne obazire na kršćansku čednost i na propise što ih Crkva izdala za svetkovanje nedjelja i zapovjednih blagdana, nego se redovito takvi sletovi i nastupi upriličuju baš na zapovjedne blagdane i u vrijeme javne službe Božje, te se tako naš narod odvrća od svetkovanja zapovjednih blagdana... I priređuju se pjesne zabave i krabulje u sveto korizmeno vrijeme od raznih društava, pa i omladinskih, od društava, koja tvrde da ne diraju ni u čiju vjeru, ali eto svojim djelima potkopavaju zakon Božji i crkveni!»

Hrvatska bogoslovna akademija¹¹ oštro je 9. ožujka 1932. osudila bezbožnu ideologiju Čeha dr. Miroslava Tyrša na kojoj je počivalo sokolstvo,¹² a Biskupska konferencija je 17. studenoga 1932. objavila Poslanicu u kojoj je izložena Tyršova ideologija te pozvala roditelje da ne učlanjuju svoju djecu u sokolsku organizaciju. Beogradu se nije sviđelo reagiranje katoličkih biskupa te je optužio episkopat Sv. Stolici da stvara pobunu među narodom.¹³

Solinsko (režimsko) društvo i mjesna Crkva

Solinsko Sokolsko društvo osnovano je godine 1910. kao sastavni dio Hrvatskoga sokola, a u svibnju 1914. započelo se s izgradnjom vlastitoga Doma – Sokolane. To je izbijanjem Prvoga rata zaustavljeno, a nakon ratnih nepriklina dodatno otežano sudskim sporom oko zemljišta na kojemu je izgradnja započela.

Izvanredna skupština Društva održana godine 1925. odobrila je plan prikupljanja sredstava za završetak izgradnje Sokolane te je u kratkom vremenu skupljena svota od 40 tisuća dinara.¹⁴ U sljedećim godinama dovršetak izgradnje sredstvima su omogućili tvornica cementa u Majdanu, Općina Split, kralj Aleksandar Karađorđević i Banska uprava.¹⁵

Iako se u osnivanju Sokolskoga društva u Solinu može prepoznati odjek bunta prema centralizaciji, germanizaciji i mađarizaciji provođenima u Austro-Ugarskoj Monarhiji, neosporna je činjenica da je solinska grana sokolske organizacije u Kraljevini SHS, odnosno Jugoslaviji bila prorežimski usmjerena i protagonist integralne jugoslavenske, prosrpske politike u Solinu.¹⁶

Slika 1
Solinska Sokolana počela se graditi 1914., a svečano je otvorena 7. lipnja 1931.
(M. Matijević – M. Domazet 2006, str. 170)

Suživot solinskoga Sokola i župe Gospe od Otoka, odnosno župnikâ, bio je konstruktivan i međusobno uvažavajući, što je kulminiralo otvaranjem Sokolskoga doma. Sokolsko je društvo župnicima redovito slalo obavijesti o raznim manifestacijama u organizaciji Društva.¹⁷ Solinska je župa s druge strane pomogla osnovati sokolsku glazbu koja je pak redovito uveličavala euharistijska slavlja i druge crkvene svečanosti.¹⁸ Solinski su župnici redovito svečano sprovodili članove Sokolskoga društva, a sokoli su pak na sprovodima odavali posebnu počast preminulim

11 Hrvatska bogoslovna akademija, teološko društvo što su ga zauzimanjem F. Bulića, F. Barca i J. Jelenića osnovali 1922. profesori Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu. Izdavala je časopise *Bogoslovna smotra* i *Croatia sacra* u kojima su surađivala poznata imena hrvatske i europske filozofsko-teološke i povijesne znanosti. Pokušala je djelovati i u komunističkom režimu, ali je raspuštena 1949. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 28. 10. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26394>>.

12 *Glavna skupština Hrvatske Bogoslovne Akademije*, Katolički list 11, Zagreb, 17. ožujka 1932, str 122-123: »Naučna istraživanja da se štampaju u »Bogoslovskoj smotri«, a znanstvena popularna predavanja da se raspačavaju u malenim jeftinim brošuricama. Dašto nesamo spram ovakvih bezočnih pravoslavnih i slobodnozidarskih napadaja, već da obrađuje i da iznosi znanstveno obrađena pitanja popularnim načinom kaošto i druga savremena pitanja, što ih masonerija svijeta pregršti. Ne valja zaboraviti na pr. ideologiju Tyrša, koja je kratki resûme čistoga naturalizma.«

13 Vidi: J. Krišto 2004, str. 183-203.

14 *Za Sokolski dom u Solinu*, Novo doba 177 (VIII), Split, 30. srpnja 1925, str. 6.

15 M. Matijević – M. Domazet 2006, str. 170

16 M. Matijević – M. Domazet 2006, str. 172.

17 Arhiv župe (dalje: ŽA) Gospe od Otoka Solin, b. b., dopis Sokolskoga društva Solin od 12. rujna 1932.: »Od 17. novembra do 20. decembra o. g. svakog četvrtka navečer u 18.30 te nedjelje izjutra u 9 sati održavati će se u Sokolskom Domu pučka predavanja sa slobodnim pristupom za članove i nečlanove Sokola. Predavanja će obradivati povijest našega naroda i mjesta, kao takodjer i razne grane nauke. Predavati će uz domaće i najbolji predavači iz Splita. Do danas smo osigurali saradnju osim dolje navedene braće takodjer Don. F. Ivaniševića, prof. Dr. I. Rubića, prof. Č. Čičin-Šaina i druge. / U dojučoraj sedmici predavatiće: / *Četvrtak dne. 17. XI. 32. u 18.30 sati* (6 i po sati na večer) *prof. S. Roca: »Stvaranje Jugoslavijee* (sa projekcijama – slikama) / *Nedjelja dne. 20. XI. 32. U 9 sati izjutra, pukovnik P. Petrović: »Značenje Balkanskoga rata i Kumanovske pobjede za stvaranje Jugoslavijee* (prigodom 20. godišnjice). / Pozivlje se članstvo i sve prijatelje pučke prosvjete da u čim većem broju posjete najavljeni predavanja. / Sa sokolskim Zdravo! Prosvjetni odsjek, Sokolskog društva Solin.«

18 ŽA Solin, b. b., dopis Sokolskog društva od 6. rujna 1929.: »Velečasnom Gospodinu Don Mati Mihanoviću / župniku / Solin / Velečijenjeni gospodine župniče, u odgovoru na Vaš cij. dopis od 5. tek. mj. upravljen našem starešini bratu Grgiću, čast nam je saopćiti Vam nazočnim uljudno, da je naše društvo ranijih godina za uveličati blagdan i crkveni obhod Male Gospe šiljalo društvenu glazbu, pak će tako i ove godine rado isto učiniti. Moleći Vas da toliko izvolite uzeti na znanje i zahvaljujući na pozivu, primite naše pozdrave uz izraz poštovanja. Zdravo! Za upravu Sokolsko društvo Solin. Starešina Ante Grgić, tajnik Grgić.«

Slika 2

Pozivnica upućena don Frani Buliću (arhiv Društva »Bihać«, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split, b. b./1931.)

Solinjanima.¹⁹ Don Lovre Katić na tim je sprovodima držao zapažene govore, a u nekoliko je prilika u Sokolskomu domu održao predavanja o temama o kojima je istraživao.²⁰

Popriličnu suzdržanost i kritičnost prema radu Sokolskoga društva otvoreno je pokazivao don Frane Bulić,²¹ koji unatoč primljenom pozivu nije nazočio svečanosti njegova otvorenja.²² Bulićev je odnos spram sokolskomu pokretu i društvima potrebno sagledati i kroz njegovu pisanu ostavštinu i korespondenciju u kojoj se spisi o njima najčešće nalaze uz one o slobodnozidarskomu pokretu, rotarijanskomu društvu i sl. Bulić je za čitava svoga života očito ostao na tragu mišljenja Hrvatske

bogoslovne akademije kojoj je bio predsjednik, a njegov odnos prema sokolskomu pokretu, kao i solinskomu ogranku, svakako zavrjeđuje zaseban pristup u istraživačkomu radu.

Dugogodišnji solinski župnik don Mate Mihanović pastoralno je djelovanje u Solinu započeo 1. srpnja 1929., a službu je obavljao do umirovljenja 27. svibnja 1953.²³ Mihanovićevo župnikovanje obilježeno je brojnim pastoralnim pothvatima i uspjesima, ali i vremenom najveće aktivnosti solinskoga Sokolskog društva. Štoviše, nedugo nakon Mihanovićevo dolaska u Solin dovršena je i posvećena zgrada solinske Sokolane, a povijesna epizoda koja se tada odigrala

19 Javna zahvala Ruže ud. Šperac, Jadranski dnevnik 195 (IV), Split, 21. kolovoza 1937, str 7: »Župniku Solina veleč. Don Mati Mihanoviću, koji je u času smrti tješio pokojnika istinama naše svete vjere, te preč. Don Lovri Katiću, koji ga je sproveo na posljednjem putu u vječnost; Ugl. Društvu solinskog Sokola, koji je ispraćajem, glazbom, vijencem i noseći ga do posljednjeg počivališta iskazao pokojniku svoju pažnju; Liječniku gosp. Dru M. Žičiću što je kao starosta Sokolskoga društva Solina, toplim riječima spomenuo sve svijetle časove u životu pokojnika...«; *Petar Grgić pok. Ivana*, Novo doba 244 (VII), Split, 14. rujna 1924, str 5: »Primamo sa Solina: Opće odbljubljeni starina, rodoljub i poštenjak starog kova, jedan od »puntara« iz prvih narodnih borba, preminuo je 9. tek. mj. poslije dulje bolesti u 65. godini. Pokojnik je bio cijenjen i poštovan ne samo u mjestu već i u cijeloj okolici što se je najbolje očitivalo na sprovodu pokojnika 10. tek. mj. jer je na sprovodu uz cijeli Solin uzelo učešća mnoštvo svijeta iz obližnjih sela. Među vjernicima isticao se osobito lijepi vijenac sa jug. vrpcom položen od Sokolskog društva svome bratu-osnivaču. U dugoj povorci stupalo je korporativno pod zastavom, sa glazbom i cjelokupnim članstvom sokolsko društvo, dok se u ime istoga na groblju oprostio sa pokojnikom dirljivim govorom prof. Lovre Katić. Mnogo se oko zarosilo suzom za popularnim »Čika Perom« kako ga obično zvuha. Kao i cijela porodica Grgića u svakoj prigodi isticao se svojim rodoljubljem, a bio je uvjereni pristaša Davidovićeve Dem. Stranke. Uz mnogobrojnu djecu i rodbinu oplakuje ga i starica majka od 93 godine. – Vječni mu pokoj!«

20 ŽA Solin, b. b., dopis Sokolskog društva Solin od 18. veljače 1932.: »Velečasnom Gospodinu, Don Mati Mihanoviću, župniku / Solin / Predavanja kroz korizmu / U nastavku jesenjih predavanja naše će društvo nastaviti kroz korizmu svake nedjelje sa pučkim predavanjima u Sokolskom Domu. Predavanja će se držati izjutra u 9 sati između male i velike mise, jer taj sat smatramo najpodesnijim za naše seljake koji jutrom sadju k crkvi. Prvo predavanje u dojuču nedjelju održati će sreski agronom g. R. Viličić »O povrcarstvu«, dok će slijedećih nedjelja održati svoja već najavljena predavanja prof. L. Katić »O povijesti Solina za turskih vremena do najnovijeg vremena«, te prof. S. Roca »O životu seljaka u Danskoj«. Izvješćujući Vas o gornjem najljepše Vas molimo, obzirom da je pristup na predavanja svakome slobodan, da prigodno preporučite seljanima, da izkoriste ove prigode i u interesu svome posjećuju ova korisna predavanja. / Zahvaljujući Vam unaprijed na usluzi pozdravljamo Vas i bilježimo sa Zdravo! / Za upravu Sokolsko društvo Solin / Starešina: Ante Grgić / Prosvjetar: Anžlovan.«

21 Don Frane Bulić se godine 1914. protivio izgradnji Sokolskoga doma, koji bi pokrio dio salonitanskih perimetralnih zidova. Arhiv Arheološkog muzeja u Splitu, br. 171/1914.

22 Bulić nije naveden među gostima i uzvanicima na svečanosti otvorenja Sokolskoga doma, što navodi na zaključak da događaju nije nazočio jer bi ga u protivnom izvjestitelj, obzirom na Bulićev ugled i značenje, zasigurno spomenuo. Vidi bilj. 26.

23 M. Matijević 2011, str. 119.

daje novo svjetlo na njegovo pastoralno djelovanje, komplicirane unutarcrkvene odnose, društveni suživot i političke prilike koji su pak vrijedni zasebne opsežne studije.

Pastoralna mudrost ili trenutak slave

Novoizgrađena solinska Sokolana svečano je otvorena i blagoslovljena 7. lipnja 1931., a splitske novine *Novo doba* o tome donose opširan izvještaj 8. lipnja. Na svečanosti je solinski župnik imao važnu vjersko-političku ulogu, a to je izazvalo negodovanja u crkvenim krugovima. Naime, vranjički je župnik don Ante Braškić²⁴ reagirao poslavši pritužbu mjesnomu Ordinariju, koji je potom zatražio Mihanovićevo očitovanje o neprimjerenom ponašanju. Novinski izvještaj u cijelosti na izvrstan način

prikazuje tadašnje društvene prilike i odnose, a s vremenskim odmakom objektivno upotpunjuje sliku o intencijama todobnih društveno-političkih elita da solinsko Sokolsko društvo izravno djeluje kao ekspozitura Sokola Kraljevine Jugoslavije, odnosno bude podlogom jugoslavenskoga pa i velikosrpskoga projekta. Kumovanje dr. Laze Popovića solinskoj sokolskoj zastavi,²⁵ održani govori, a posebice govor dr. Vlade Matošića na najjasniji način očituju viziju i smjer u kojemu se trebalo kretati djelovanje solinskoga Sokola. Nimalo stoga ne čudi što je govor koji je tom prilikom održao solinski župnik Mihanović, a u kontekstu ostalih održanih govora, za njegove nadređene i braću svećenike poprimio sve odlike kontroverznoga političko-društvenog javnog istupa.

Jučerašnje slavlje Solinskoga Sokola²⁶

U jutro svečano otvorenje sokolskog doma – poslijepodne posvećenje društvene zastave

Jučer je svečano otvoren novi Sokolski dom u Solinu, što ga je tamošnji Soko podigao požrtvovnošću i prilozima skromnih svojih članova, i bila je posvećena nova društvena zastava.

Tom prigodom je priredjena topla manifestacija rodoljublja, koja je pokazala patriotizam naših Solinjana.

Cijelo je mjesto bilo u zastavama tako da se nije vidilo kuće gdje nije vijala trobojka. Uzduž glavne ulice, koja vodi do Sokolane, bile su s obje strane žice s gustim redovima električnih sijalica. Čitavo jutro i poslijepodne tuda su prolazile povorke naroda iz Solina i čitave okolice, gusto prošarane crvenim košuljama.

Okupljanje ispred Sokolane, u kojoj se je vrh ovih dana živo radilo na pripremi slavlja, počelo je oko 9 sati u jutro. U špalirima su pred zgradom bile postrojene sokolske čete sa solinsko-vranjičkom sokolskom muzikom, a pred ulazom je starešinstvo dočekivalo goste.

Poslije 9 sati su stigli predstavnici splitske općine, a malo zatim je stigao g. Ban sa ostalim predstavnicima državnih vlasti. Na ulazu u Sokolanu mu je mala sokolica L. Laura uz nekoliko pozdravnih riječi predala kitu svježeg cvijeća. Dalje su pristizali gosti, a nešto prije 10 sati sa autom su stigli zastupatelji Nj. V. Kralja i g. Ministra vojske i mornarice.

Čim je ovaj auto stigao blizu zgrade zagruvali su mužari, a kad su se zastupatelj Nj. V. Kralja g. puk. Vrbica i g. Ministra vojske g. ppk. Popović iskricali, sokolska muzika je zasvirala himnu. Bio je jedan svečan momenat, sa kojim je započeto slavlje.

Kad je himna završena, pred zgradom su postrojene čete sa ostalim narodom kliknule trokratni sokolski: »Zdravo!« Isto tako sa srdačnim »Zdravo!« dočekani su izaslanici Nj. V. Kralja i ministra vojske u velikoj dvorani.

Dvorana nove sokolane, jedna od najljepših u cijeloj našoj Banovini, prostrana je, prozirna i lijepa. Nad ulazima je prostrana galerija, a u dnu mala ali ukusna pozornica. Pozornica je bila ogrnuta narodnim

24 Župnikovao u Vranjicu, mučen i ubijen od vranjičkih komunista u poratnom vremenu. Vidi: J. Dukić 2016, str. 168.

25 Dr. Laza Popović srpski je liječnik podrijetlom iz Sremskih Karlovaca, duhovni vođa srpskoga te prominentni konstruktor jugoslavenskog Sokola. Pišući o vlastitoj viziji Sokola, Popović u *Sokolskomu zborniku* izdanom 1930. u Beogradu u radu pod naslovom *Moje misli o sokolstvu* piše: »Narod moj, prvo on i sve za njega, a sve drugo posle toga. U toj velikoj prvoj i pravoj ljubavi, celo Sokolstvo da izgore do kraja. Kad sam posle rata osetio, saznao i video, da moj narod ima dva imena ali da je jedan, ovaploćenje moje narodne misli o jedinstvu Srba i Hrvata je moje Jugoslovenstvo i moje Jugoslovensko Sokolstvo kako sam ga u jednom naletu zaukao i u jednom zamahu sakovao od januara do junija 1919. g.«. Više: V. Vukašinić et al. 2016, str. 976-979.

26 *Novo doba* 130 (XIV), Split, 8. lipnja 1931., str. 5.

čilimima, a na njoj je bila bista blgpk. Kralja Oslobodioca, vanredno lijepi rad i možda do sad najljepša bista blgpk. Kralja Petra, koju je izradio korčulanski kipar Franjo Kršinić, a solinskom Sokolu darovao kum zastave g. Laza Popović, koji je naročito iz Zagreba došao da učestvuje ovom slavlju, smatrajući da rad solinskog Sokola zaslužuje naročitu pažnju.

Na pozornici su bili izaslanik Nj. V. Kralja g. puk. Vrbica, izaslanik g. ministra vojske g. potpuk. Popović, ban Primorske banovine g. dr. Tartaglia, predstavnici splitske općine g. dr. Vlade Matošić, g. Pijević, g. Slavko Radica i g. Zelić, i predstavnik splitske sokolske župe g. Pera.

Cijela je dvorana bila dupkom puna. U dvorani, oko sjedala, bile su sokolske čete Solina, Vranjica, svijuu Kaštela, Trogira, Sinja, Omiša i Splita, sa barjacima i podmaltkom i naraštajem. Na galeriji je bio sokolski pjevački zbor i muzika.

Pred pozornicom je bila uprava solinskog sokola. Kad je u dvorani nastala tišina starješina solinskog sokola g. Ante Grgić otvorio je svečanu sjednicu. Ističe napredni patriotski duh, što ga pokazuju Solinjani i sa ponosom spominje rad što ga je solinski Sokol stalno vršio u toku pune dvadesetjedne godine, od kako postoji. Zatim pozdravlja izaslanike Nj. V. Kralja i g. Ministra vojske, g. Bana i predstavnike splitske općine, kuma zastave g. Lazu Popovića, predstavnike splitske sokolske župe i pojedinih sokolskih društava i ostale goste. I na kraju kliče Nj. V. Kralju i Nj. Vis. Prestolonasljedniku Petru, starešini Sokola Kraljevine Jugoslavije.

Sokolska muzika sad je završila sokolsku koračnicu, koja je elektrizovala, kao i uvijek, cijelu dvoranu. Zatim je društveni tajnik g. Kopani pročitao opširan izvještaj o razvitku solinskog Sokola od 1910. do danas. Tu je opisan, period za periodom, njegov razvitak sa budjenjem narodne svijesti, sa otporom protiv tudjinske vlasti i sa radom poslije Oslobodjenja, komu je kruna ovaj lijepi dom, koga su marom i požrtvovno digli solinski sokolovi sa svojim skromnim prilozima. Referat je jedna sjajna svjedodžba Solinu i njegovom Sokolu, i žaliti je što se zbog njegove opširnosti ne može u cijelosti prenijeti.

Poslije ovog referata, sa galerije su pjevači otpjevali »Budi svoj«, a zatim je starešina sokolskog društva g. Grgić pročitao pozdravne telegrame, koji su saslušani stoječke i sa poklicima, Nj. V. Kralju, Nj. Vis. Prestolonasljedniku i Starešinstvu Sokolskog Saveza.

Nakon toga je izaslanik Nj. V. Kralja g. puk. Blaž Vrbica sa nekoliko toplih riječi isporučio pozdrav Nj. Veličanstva sokolskom društvu u Solinu i izrazio želju da nastavi djelom za Kralja i Otadžbinu.

Burni poklici prolamali su se iz cijele dvorane, kad je g. puk. Vrbica ustao, a isto tako i kad je izrekao pozdrav »Živilo Nj. V. Kralj! Živio Prestolonasljednik! Živio Starešina! Živio Karadjordjev Dom! Živila Jugoslavija!« – sa oduševljenjem se klicalo. I državna himna, koju je sad muzika završila sa galerije, zanimala je sve prisutne, te su je sa ganućem, svečano slušali.

Čim se je dvorana stišala, ustao je općinski prisjednik g. dr. V. Matošić. On se u ime Splita pridružuje ovom svečanom aktu i velikoj, iskrenoj radosti jugoslovenoskoga Solina. Kaže da je gradonačelnik g. dr. Račić želio da lično prisustvuje, ali je nažalost bio spriječen radom. Raduje se što vidi da je solinski Soko ustrajao u letu, i dokazao svoj let sve na više. Ova zgrada koju je on podigao, i rad što ga je do sad izvršio, to je kamen u zdanju Jugoslovenskog Sokolstva: a Soko do Sokola, Dom do Doma, to je velika zgrada Jugoslovenstva, jezgra Naroda i Države. Dok su druge vodili fantomi, Soko je bio vodjen pravom idejom i iskrenom ljubavi, idejom i ljubavi koje su stvorile jugoslovensku državu. Dio toga rada i uspjeha je u ovom Domu: u njemu je kap znoja i komadićak srca svakog njegovog Sokola. U njemu su izbrisane sve plemenske razlike i izgrađen je rasni tip čovjeka Jugoslovena, koji nosi snagu trojice. Kad svako mjesto bude imalo svoj sokolski Dom, povezaće se čitav narod bez razlike, izgradiće se Jugoslavija onakva kakva ima da bude. I onda će prema vani biti potpuno sigurna. Jugoslavija nije rezultat dogovora i pogadjanja, niti je dar Velesila, nego je rezultat opravdanog bunta. Sokolstvo je u radu za slobodu imalo vidan udio i dalo je ličnih žrtava. Tudjin je u svoje vrijeme, osjetio snagu i djelovanje Sokolstva, koje mu je podgrizlo i poljuljalo temelje, i za to je pokušao najprije da njega uguši. Dalje, govornik evocira sa zanosom uspomene i vremena borbe za slobodu i zatim govori o novim zadacima što ga čekaju, a koje on postepeno ispunjava. U njega, jugoslovenska nacija ima punu vjeru, i vjeruje da će se zavjet Sokolstva ispuniti i do

posljednje kapi krvi prolivene iskupiti. Završava, sa najboljim željama i vjerom u djelotvornu snagu Jugoslovenskoga Sokolstva.

Govor je bio živo aplaudiran, a zatim je u dvoranu ušao svećenik, solinski župnik g. Mate Mihanović, koji je izvršio posvećenje zgrade i čestitao starešini.

Prije nego se razišla ova svečana sjednica otvorenja Doma, starešina g. Grgić je kratko govorio o radu na podizanju zgrade, i istakao, da je tu zgradu gradio svaki njen član: a na posljétku istakao je imena onih, koji su naročito zaslužni da je Solinski Soko pod ovako lijepim krovom.

Sa sokolskim »Zdravo!« ova je svečana sjednica bila završena.

Zakuska

U neposrednoj blizini iza Sokolane, u bašti gostione Gašpić, općina splitska je priredila gostima zakusku.

Uz dugu trpezu, ispod krošnjatih stabala, posjedali su gosti, a u sredini trpeze su sjedili izaslanici Nj. V. Kralja, g. Ministra vojske i g. Ban, predstavnici općine, Sokolske župe itd. Za trpezom je bio veći broj dama i mnogo crvenih košulja. Zakusku su posluživali sokolaši u odori.

Goste je prvi pozdravio glavar sela g. Frano Katić, koji je istaknuo napredak i patriotizam Solinjana, koji se danas ponose svojim lijepim Sokolskim Domom, što ga sagradiše članovi njegovog Sokola. Zatim je nazdravio izaslanicima Nj. V. Kralja i g. Ministra vojske i g. Banu župnik g. Mate Mihanović, koji je radosan što vidi Solin okupljen u rodoljubivom radu, te evocira istorijske nacionalne uspomene mjesta, gdje su sačuvani tragovi hrvatskih kraljeva i uspomene Dušanove obitelji. Solinjani su na kraju govora svoga župnika aplaudirali. Zatim je govorio g. Ban dr. Ivo Tartaglia.

Ako smo, veli, mogli prisustvovati jugoslovenskom nacionalnom slavlju u Solinu zasluga je onih jugoslovenskih sokolova, koji su se okupili oko svoga starešine brata Grgića i užeg kruga njegovih saradnika. On je umio da organizuje samoprijegornu braću i sve solinske jugoslovane da sazidaju ovaj Dom, koji od danas mora biti Dom sloge, ljubavi, nacionalizma u Solinu, koga se sa raznih strana danas izrabljuje, tvrdeći da ovo nije jugoslovenska zemlja. Ovo žarište ljubavi i sloge treba da plasmira novoga čovjeka, Jugoslovena, koji će znati da realizuje ciljeve Jugoslovenstva, koji su identični ciljevima Sokolstva. Danas je otvorena nova tvrdjavica za Kralja i Otadžbinu. A za to treba zahvaliti Sokolstvu Solina i njegovom vodji. I ja dižem času onima koji nikad ne zaboraviše svoju prošlost!

Posljednji je govorio predstavnik splitske Sokolske župe g. Pera, koji je odao priznanje Solinu i njegovom Sokolu, a oko 12 ipo sati gosti su se počeli razilaziti, da se odmore, da svježi dočekaju poslijepodnevni nastavak slavlja.

Popodnevna svečanost

Kod popodnevnog dijela svečanosti imalo se obaviti svečano razviće barjaka i održati javna vježba.

Akt osvećenja i razvića zastave obavio se pred sokolanom, pred kojom se sleglo nekoliko stotina Sokola sa tri glazbe i šest sokolskih zastava. Korporativno su sudjelovala sva bliža sokolska društva i to iz Splita, Trogira, K. Starog, Sućurca, Lukšića, Klisa, Vranjica, Omiša i Šestanovca.

Ministarstvo Prosvjete zastupao je dekan univerziteta u Skoplju, g. prof. Gruić. Osvećenje barjaka obavio je mjesni župnik g. Mate Mihanović, koji je na to održao tako patriotski govor, da je bio više puta burno povladjivan. Ovaj govor trebalo bi uistinu u cjelini otisnuti kao primjer kako treba da govori i misli svaki pravi i oduševljeni svećenik – Jugoslaven. On nas je u svom govoru odveo u prošlost, kada su dva složna i moćna vladara, Krešimir i Dušan Silni, vladali krajevima u kojima danas obitavamo. Ali neprijatelji naši kojima je smetala naša sloga, upleli su sve sile, da nas razdvoje i ometu, i tako je Hrvat našao svoju smrt na Gvozdu, a Srbin na Kosovu.

Ali god. 1918. osvanula nam je ponovno sloboda i mi se opet ujedinili pod vodstvom Velikog Kralja Oslobodioca, koji je mogao mirno u grob leći i svom imenjaku, palom na Gvozdu reći: Imenjače vratio sam ti sada slobodu, sada smo svi slobodni.

Veliko djelo od 6. januara našeg Kralja Aleksandra neka stisne naše redove, da očuvamo našu teško stečenu slobodu, da ustreba li, treba da za nju žrtvujemo i živote.

Kum zastave dr. Laza Popović, stari sokolski borac, osnivač predratnog srpskog sokolstva i naš najveći sokolski ideolog, prikopčava traku na zastavu. Traka nosi natpis: Prof. Dr. Laza Popović s jedne strane, a s druge: Samo dobar Soko je pravi Jugoslaven.

Njegov govor bio je kratak i pobrao je takodjer veliko odobravanje. On je rekao: Došao je da im kumuje zastavi, jer ih voli, voli svih i osjeća da su njegovi rodjeni. Da nas nema ko bi volio ovu zemlju? Samo dobar čovjek može biti dobar Hrvat i Srbin, i samo dobar Hrvat i Srbin može biti pravi Jugoslaven. Poljubice ovu zastavu i brajaktar neka je nosi.

Starešina Ante Grgić predaje zastavu barjaktaru s riječima da ju nosi gdje god Jugoslaven živi.

Prof. Gruić isporučuje čestitanja Ministarstva Prosvjete, koje budno pazi na sokolski patriotski rad. Želi da ova zastava ponosno prodje kroz sve zgrade života i bude simbol, koji će visoko nositi sve ideale sokolske. U Sokolu je sakupljeno sve što najbolje misli za Jugoslaviju. Do nas je da napravimo veliku Jugoslaviju.

U ime sokolske župe čestitao je braći Solinjanima i pozvao ih na ustrajan rad g. Vinko Pera, župski podstarešina.

Svečanost razvica zastave završio je zanosnim riječima starešina solinskoga Sokola g. Ante Grgić, koji zahvaljuje svima, koji su došli da uzveličaju ovu slavu. Poziva sve sakupljene, da ne zaborave da stoje na tlu, na kojem su Slaveni gospodarili već 13. stoljeća. Zahvaljuje bratu Dr. Lazi Popoviću na kumovanju, a prof. Gruiću na riječima i učestvovanju. Neka ne zaborave da je Slaven onaj koji ima da postane isključivi gospodar Balkana i da neće nikada dozvoliti da mu se nametne drugi za gospodara. Svima je mjesto u Sokolu, da vojuju bez koristi slave za veliku i moćnu Jugoslaviju.

Osvećenju zastave i javnoj vježbi učestvovalo je upravo ogromno mnoštvo domaćeg svijeta i izletnika.

Javna vježba

Održala se na livadi ispred crkve na Otoku. Nastupile su sve kategorije sa sletskim vježbama, koje će se izvodjati na skorom sletu jadranskih župa u Splitu.

Vježbe su uglavnom izvedene dosta dobro, a nekoje su dapače izazvale i mnogo odobravanja.

U vježbama nastupilo je: 130 muške djece, 120 ženske, 52 m. naraštaja, 18 ženskog, 50 m. članova, 18 članica i dva odjela na spravama.

U večer je čitavo mjesto bilo osvijetljeno bezbrojnim električnim sijalicama, palili se vatrometi, a ogromna masa ljudi držala se uglavnom oko sokolskog doma, slušajući igranje sokolskih muzika, u bašti restauracije Gašpić koncertrirala je Trogirska muzika.

Sokolska društva vratila se svojim sjedištima korporativno oko 8 sati u večer, dočim veliko mnoštvo izletnika ostalo je do kasnijih uri.

Tako je sokolsko društvo u Solinu izvršilo javnu veliku sokolsku i nacionalnu manifestaciju, koja će im dati daljenjeg podstreka u njihovom rodoljubnom radu.

Žalba vranjičkoga župnika i biskupova reakcija

Dva dana nakon otvaranja Sokolskoga doma u Solinu i dan nakon izvještaja u *Novom dobu* vranjički župnik don Ante Braškić žali se Biskupskom ordinarijatu u Splitu te prijavljuje don Matu Mihanovića zbog izravnoga kršenja naredbi Ordinarijata. Štoviše, don Ante Braškić upozorava

i na posljedice, odnosno nesnošljivu situaciju za druge svećenike koja je takvim ponašanjem solinskoga župnika njima nametnuta, te izravno i snažno napada solinskoga župnika koji se prema njegovu mišljenju vodio isključivo vlastitim interesima.

Slika 3
Don Mate Mihanović blagoslivlja sokolsku zastavu (digitalni arhiv Solinske kronike)

Dopis don Ante Braškića biskupu Bonefačiću²⁷

Vranjic 9/VI. 1931.

Presvjetlom i Prepoštovanom
Biskupskom Ordinarijatu
Split

Prigodom slavlja Sokola Kr. Jugoslavije u Solinu dne 7/VI. T. g. župnik Solina don Mate Mihanović blagoslovio je sokolski dom i sokolsku zastavu i održao je dvaput govor, kako se može uvjeriti Taj Prep. Ordinarijat iz lista »Novo doba« br. 130. str. 5.

Ovaj postupak spomenutog župnika otvoreno je prekršio pozitivnu naredbu Tog Prep. Ordinarijata, kojom se naređivalo svim župnicima da se u ovim i sličnim prigodama ustegnu od svakog govora, već jedino izvrše crkveni obred.

Suviše ovaj postupak unaša zabunu i smutnju među sve svećenike osobito one u čijim župama opstojе sokolska društva, jer odsada treba da i oni ili prekrše naredbu Tog. Prep. Ordinarijata ili dozvole da ih se smatra nenacijonalnim i prema tome progone državne Vlasti i odnosna sokolska društva.

Poznato je držanje preuzvišenog Episkopata prema Sokolu kao liberalnoj organizaciji, koju crkva ne može odobriti dok svoju ideologiju osniva na Tyrševim načelima. Poznato je i energično držanje naših

²⁷ Nadbiskupijski arhiv Split (dalje: NAS), br. 2077/1931; ŽA Vranjic br. 1997/1931.

biskupa prema državnim Vlastima radi monopoliziranja odgoja mladeži u Sokolu, dok su se najjače katoličke organizacije silom dokinule i nove sa javnim radom ne dozvoljavaju. U ovakvom stanju stvari kad i prosti ljudi uviđaju, koliko je organizacija Sokola nerazborito nametnuta organizacija svim građanima i prema njoj drže se barem indiferentno, eto jedan katolički župnik bez obzira na naredbe svojih starješina, bez straha pred posljedicama kod svojih kolega i svojih župljana, koji ogromnom većinom nijesu sokoli, ne pazeći na duh Crkve ni katoličkih krugova, već jedino na svoje neopravdane ciljeve, ponaša se kao veliki prorok i zaštitnik sokolstva, a zaboravlja da je katolički svećenik.

Prisutni liberalci i drugi nesvijesni ljudi u zvijezde su ga kovali i urnebesno aklamirali, jer oni znadu, koliku im je uslugu učinio g. župnik Solina i kojim će posljedicama uroditi njegovo hvalisanje sokolstva. Oni vole da im je govorio jedan kat. svećenik negoli još drugih dvadeset najučćenijih govornika od svjetovnjaka! Iz novinskog izvještaja u »Novo doba« lako se može uvidjeti ta liberalna zloradost i kako oni daju lekcije svećenicima ne Jugoslavenima i slično.

Osobito pak za potpisanoga je sada neodrživo stanje u Vranjicu, gdje su prilike Sokola takove da ih kat. župnik ne može u savjesti odobriti. Sve je to potpisani rekao nedavno u svome izvještaju lično Preuzvišenom Ordinariju. Već sada tajnik amošnjeg Sokola trubi po selu: »Eto jeste li čuli, kako nas hvali solinski župnik, a naš nas župnik mrzi, tko dakle ima pravo?« Početkom srpnja amošnji će Sokol držati svečanost blagoslova barjaka i tom prigodom potpisani će se naći u velikom škripcu i pred solinskim i pred državnim Vlastima, ako im ne bude održao govor. Ali potpisani u svojoj savjesti to ne može učiniti i radi toga već sada stavlja se na dispoziciju Tom Prep. Ordinarijatu i moli zaštitu proti svim eventualnim prigorovima. Žalosno je ovakovo ponašanje nas svećenika, koji jedan drugome kopamo jamu i svoja načela i duh svoje crkve bagatelišemo za malo isprazne ljudske slave. Koliko možemo zahtjevati od svog naroda odlučnost i karakternost i ono potrebno »sentire cum ecclesia«, ako smo sami ovako maleni i slavohlepni!

Ponašanje župnika Solina sigurno će izazvati najveće ogorčenje kod svećenstva i kod dobromislećih ljudi.

Žalim se Tom Prep. Ordinarijatu i nadam se da će Taj Prep. Ordinarijat sve svesti u najbolji red.

D^{on} Ante Braškić
žup. upravitelj

Splitski biskup Kvirinklement Bonefačić zaprimivši pritužbu vranjičkoga župnika don Ante Braškića već sljedećega dana šalje solinskomu župniku zahtjev za očitovanje

o njegovu govoru prigodom otvaranja i posvete solinske Sokolane upozoravajući ga pritom kako se nije držao dogovorenih smjernica.

Dopis Ordinarijata solinskom župniku don Mati Mihanoviću²⁸

Split, 9. VI. 1931.

Preč. Gosp.
Don Mati Mihanoviću
župniku
Solin

U »N. D.« br. 130. od 8. o. m. ima opis slavlja prigodom otvorenja sokolskog doma i blagoslova zastave sokolskog društva u Solinu. Tu se ističe, kako ste Vi govorili za vrijeme zakuska i poslije blagoslova zastave.

Na Vaš upit glede blagoslova diec. Ordinarij je izjavio, da kat. svećenik i dušobrižnik ne samo da može nego da mu je i dužnost da obavi blagoslov i doma i zastave jednog sokolskog društva dok na njoj nema znaka, koji bi mogao vrijedjati vjeru ili moral, jer Crkva blagoslivlje i u sebi indiferentne stvari makar kasnije ljudi i zlo upotrebili; ali da biste Vi ili koji drugi kat. svećenik tom prigodom održali govor – i Vi ste bili

²⁸ NAS, br. 2077/31, ŽA Vranjic, br. 1954/31.

sporazumni – da ne bi bilo uputno i shodno jer barem indirekte to bi značilo odobravati i hvaliti načela koja i kod nas sokolska društva – službeno – u prosvjetnom i religijozno-moralnom pogledu zastupaju i provodjaju, a ta su u biti protivna kršćansko-katoličkim istinama.

Koji su Vas razlozi na to ponukali, jer Vaši govori pobudjuju začudjenje?

Opportuna procjena solinskoga župnika

Iscrpnim odgovorom poslanim 12. lipnja splitskomu biskupu Bonefačiću don Mate Mihanović nastoji pojasniti situaciju u kojoj se navodno ne vlastitom krivnjom našao.

Navodi naime kako njegova prvotna namjera nije bila držati ikakve govore, ali je zbog odstupstva don Lovre Katića,²⁹ koji je prema njegovim riječima trebao nazočiti otvaranju Doma, bio primoran preuzeti odgovornost držanja prigodnoga govora. Opravdavajući se nadalje za vlastite postupke Mihanović navodi kako su njegovi prethodnici bili u lošim odnosima sa solinskim Sokolskim društvom pozivajući se pritom i na loš dojam koji je ostavio otpadnik don Niko Petrić. Prema njemu pak don Mate Mihanović ne krije odbojnost i prijezir, štoviše čitav uvodni dio Župne kronike posvetio je upravo slučaju Nike Petrića. Mihanović je njegovu otpadništvu posvetio i zapisao čak i jednu pjesmu.³⁰ Iz Mihanovićeve odgovora Biskupskom ordinarijatu razvidno je kako, nastojeći opravdati vlastite postupke pred biskupom, pribjegava subjektivnom tumačenju čitave situacije pa pokušavajući samomu sebi pridati zasluge za izgradnju odnosa sa Sokolskim društvom i lokalnim stanovništvom iznosi čak i neistine govoreći o učestalosti sudjelovanja sokolske glazbe na crkvenim proslavama.³¹ Zaključno se opravdavajući biskupu ističe kako su protiv njegova govora istupili oni koji nisu upućeni u mjesne prilike.

Dopisu kojim Mihanović opravdava vlastito ponašanje i angažman prilaže i svoj govor, a za sastavljanje kojega, sudeći prema informacijama koje navodi u pismu, nije imao puno vremena. Govor će i današnjemu čitatelju, sa znatnim vremenskim odmakom »pobuditi začudjenje« jer

Slika 4

Don Mate Mihanović, solinski župnik od 1. srpnja 1929. do 27. svibnja 1953. (M. Matijević 2011, str. 119)

svojim konstrukcijama, usporedbama i slikama ide ukorak s čitavim programatskim izvještajem u *Novom dobu*, a koji u najmanju ruku koketiraju s unitarističkim, orjunaškim pa u konačnici i velikosrpskim perima.

²⁹ Don Lovre Katić je u to vrijeme bio profesor u Muškoj realnoj gimnaziji u Splitu, stanovao je u rodnoj kući u Solinu te također kao svećenik pastoralno pomagao u župi Gospe od Otoka.

³⁰ Don Niko Petrić, prvi solinski župnik, napustio je svećeničku službu u Rimokatoličkoj crkvi te pristupio starokatoličkomu pokretu u kojemu je ubrzo postao ekskursor za Split. Više: M. Matijević 2011, str. 119.

³¹ Vidi bilj. 18. Mihanović je svega mjesec dana prije otvaranja sokolskoga doma za zavjetni solinski blagdan »Ultim maja« (zadnji dan mjeseca svibnja) od Sokolskoga društva tražio da glazba uveliča procesiju. Tako u dopisu Sokolskoga društva br. 457 od 30. svibnja 1931., koji se čuva u župnom arhivu Gospe od Otoka, stoji: »Poštovani gospodin, Don Mate Mihanović, Župnik / Solin / U vezi Vašeg cij. pisma od 29. ov. mj., čast nam je izvijestiti Vas, da je sinoć upravni odbor na svojoj sjednici jednoglasno zaključio, da se uvaži Vaša molba, te da glazba prisustvuje procesiji dana 31. V. ov. g. i da tako uveliča vjerski godišnji obhod a time udovolji i želji našeg puka. Pozdravljamo sa sokolskim: Zdravo! Za upravu: Sokolsko društvo Solin / Tajnik Kapani«.

Dopis don Mate Mihanovića Biskupskom ordinarijatu³²

12/6. 1931.

Presvijetlom i prepoštovanom
Biskupskom Ordinarijatu
u Splitu

Na vaš Prepoštovani upit o mom govoru na sokolskom slavlju u Solinu 7/6. dužim se da Vam dogovorim:

Istina je, da sam bio sporazuman s Vama, da ne bi ništa govorio prigodom blagoslova barjaka. To je bilo par dana prije. Uprava Sokola je računala pozitivno, da će doći na slavlje i Veleč. Don Lovre Katić, te je mislila da jedan od nas dvojice blagoslovi dom, a drugi barjak i da bi tom prigodom rekao koji od nas dvije prigodne besjede – riječi. Kad se je uprava uvjerila da Don Lovre ne može doći, jer da ima ići s djacima u Šibenik ostalo je na meni sve i u neprilici upogled držanja par riječi, pogotovo kad sam od same uprave saznao, da bi kao mjesni župnik imao reći štogod kako to običava se i na drugim sličnim prigodama i navedoše mi slučaj g. 1920. u Sućurcu, prigodom posvete barjaka.

Ne upuštajući se u ideologiju sokolstva i s njemi nikada ne simpatizirajući i kao kat. svećenik i kao Hrvat smatrao sam usprkos našeg utanačenja – iza kako sam stavio sve pro i contra a obzirom jedino na prilike mjesta – oportunistički, da rečem ono što sam rekao. I učinio sam najljepši dojam i kod cjelokupnog domaćeg pučanstva i stranog a da pri tom nisam povrijedio svog karaktera kao katol. svećenik i Hrvat, jer sam tim dobio jedan plus i u onom zašto sam pozvan po svom zvanju, a mislim da i naš prestiž kao rimskih svećenika, koji su na »vrhuncima« smatrani kao Latini i nerazumno ocrnjeni to je od mene tražio.

A sad obzirom na samo mjesto i njegove prilike. Sokolstvo ovdje u Solinu ima da postoji circa 25 g. Sveđ je bila neka napetost između župnika njih i članova njihovih obitelji. Izgleda mi, da nikada nisu moji prešastnici znali naći jedan modus vivendi i ako društvo po članstvom eskuzivno katoličko, bilo po domaćima bilo po doseljenim članovima. I u katastrofi mojih prešastnika oni su uživali: eto koji su nas korili za bezboštvo ... izdali su vjeru i moral ... i nisu nas štedili ni s oltara!

Za prvu godinu mog bivovanja ovdje ja sam promatrao psihi i mentalitet ovdašnjeg sokola i naroda. I narod je vidio zorno moje djelovanje i u crkvi, i u školi i na putu i potegao je paralelu sa prošlošću solinskom i nazad je zaključio... A da sokolstvo ublažim prekinuo sam sa bojovnošću prešastnika, obćeci i razgovarajući se s njima i pozvan na pokladnu zabavu odazvao sam se honoris causa i ljudi su odahnuli: eto do Vas nikada nijedan župnik nije se udostojao k nama prići...

Posljedica je toga bila, da kroz cijelu Korizmu i na pò Korizme kako to običavaju na žalost mnoga mjesta i sela i varoši činiti ples, solinska sokolana jedna od najljepših u Dalmaciji i dalje nije držala nikakove zabave; dok u drugim mjestima za vrijeme službe Božje bilo dopodnevne bilo popodnevne bez razlike čine se zabave, plesovi u Solinu se odgovara sa strane uprave sokola: »Kad Don Mate svrši u crkvi« bit će ovo ili ono. Predavanja koja su se držala većinom od nedilja, a na kojim više puta bio, bila su u svakom pogledu pohvalna. U programu spomenutog slavlja bio je pohod na mjesno groblje i odrešenje mrtvim sokolima i na koje svi korporativno dodjoše; a prije toga uniformiranih veći broj došao je u crkvu na malu misu.

Sokolsko društvo, koje je prije mog dolaska rijetko dolazilo s glazbom na procesije, sad ima jedna godina eto ih u sve veće prigode crkvenog slavlja, a da pritom crkva nikakve oštete im dade. Ne samo to: crkveni pjevački zbor sastoji se većinom od sokola i ovi zamjernom ustrajnošću iza teškog fabričkog i težačkog rada preko dana za dugo vremena su dolazili da nauče pjevati s. misu po Don Brni Brlanu i sada sveđ u crkvi ljepo pjevaju Misu i nabožne pjesme i to sveđ gratis.

Jer su sokoli solinski svi katolici i nisu odjeljeno tijelo od svojih obitelji i kao takvi u absolutnoj većini jesu praktični katolici bilo oni od uprave bilo članovi, upitao sam se bi li bilo uputno obzirom na prilike mjesta, da se ja abstiniziram u onom što je svima drago, a računali su na mene ili na svog mještana Don

32 NAS, br. 2077/1931; ŽA Solin, br. 119/1931.

Lovru. Meni je dobro poznato da u mjesnom sokolu ima čestitih duša, kojima smeta da se bilo što govori protiv crkve, vjere i svećenstva u opće i t. d. a moja prisutnost i dolaženje na ruku povećava više poštova- nje i ako bi kogod htio štogod da lane ustuknut će, kao što su već neki članovi bili opomenuti od uprave radi psovke i ustuknuše.

I moj nastup bio je drag svakomu bez razlika slušatelja domaćih i stranih. Rekoše mi, da se nije svidio nekim svećenicima u Splitu i okolici. Uvjeren sam, da kad bi ga čuli u cjelini ne bi taki dojam dobili i kad bi k tomu bili bolje informirani u prilike mjesta. Izvješće u N. Doba osobito zadnji pasus ne odgovara, a ispravak ne mogu slati iz pojmljivih razloga.

Prilažem Vam moj govor kako sam ga rekao ni više ni manje i pismo Sokola uprave glazbe za 31/5 U Solinu, 12. lipnja 1931.

Mihanović Mate
Župnik

Govor don Mate Mihanovića³³

Ponosan je bio hrv. Kralj Petar Krešimir kad je mogao reći: Bog Svemogući raširio je moje kraljevstvo i po kopnu i po moru. Ponosan je bio srpski Dušan sa svojim Dušanovim carstvom. Obojica su imali biti zašto ponosni. Njihova je domovina bila jaka i moćna. Sreća i blagostanje u njihovoj kući cvalo. Mir i zadovoljstvo bilo svuda. Pa kao da je to bilo krivo njihovim susjedima, baciše zublju razdora u njihove kuće i oblaci se naviše sa svih strana i nestade Krešimirovih nasljednika, nestade sreće i blagostanja u Dušanovom carstvu. I Hrvati doživješe svoj Gvozd a braća Srbi svoje Kosovo.

I kao što je Jeremija prorok u starom Zavjetu za svoj narod izraelski, koji je bio u robstvo odveden plaka- kao na babilonskim vodama i molio za nj i Bog im je poslao otkupitelja tako je i naš u robstva zaveden molio se Bogu da skine s njega nemili jaram i On mu je davao ljude glasovite po umu i srcu i junačkoj desnici koji su bodrili narod da ne malakše u robstvu i žižak vječne vatre tinjao je na njihovim ognjištima. Eto diže medju nami braću Horvate, bibrirske knezove, Zrinske Frankopane a kod Srba Nemanjiće, Save i razne Lazare, koji su svetu vatru podržavali u srcima svoga naroda. I što ovi nisu mogli to su, sljepci sa guslama od ognjišta do ognjišta radili i pjevali slavu Marka iz Prilipa i Senjanin Ive.

I kad je ono koncem 18. i početkom 19. vjeka sinula nada da se tiranija, nepravda i despotizam uni- štiti, Bog nam dade vodju u maloj Srbiji Karadjorgja neumrlog – bića Zirjana – koji je zanosno doviknuti potlačeni: dignite glavu vašu, jer se približava otkupljenje vaše. I njegov glas čuše narodi od Soče do Vardara, od Dunava do Jadrana, te hrvatski Iliri, pa narodna inteligencija pa sa svojim svećenstvom i na čelu Velikim Biskupom Strosmajerom, Pavlinovićem i drugim velikanima narodnim stadoše još žešće bu- diti svoj narod – potlačenu raj – tražeći na svim forumima neustrašivo dovikujući vlastodržcima: nek se dade što je čije.

I voždov ogranak Veliki kralj Petar Oslobodioc iza kako je na golgoti narodne tragedije sa narodom bio pro- pet, iza kako su Hrvati i Slovenci na svim bojištima na stotine hiljada usijali svojih glava – iz te krvi uskrzne novi život i uskrсну nova Srbija, uskrсну nova Hrvatska sa Petrom Karadjorgjevićem na čelu. I u zemlju otaca svojih mogao je mirno leći, a duh njegov kad se je sastao sa Petrom Hrvatskim Kraljem svojim imenjakom mogao mu je reći: Imenjače, vratio sam ti baštinu, osvećen je Gvozd, osvećeno je Kosovo; Tvoji sinovi i moji sinovi u jednoj su kući: – slobodni su.

I duh njihov uvjeren sam, da danas zajednički gledaju ovo slavlje braće pod simbolom ovim nacio- nalne slobode – a kod mjesta sveta vjerskog i nacionalnog gledišta, gdje su grobnice naših hrvatskih kraljeva.

33 NAS, br. 2077/1931 (prilog dopisu).

Skupa je bila naša nacionalna sloboda. More krvi je bilo prolito, a uzdaha i suza potlačenog kroz vjeko-ve našeg naroda ne ima pera ni riječi koji može izreći i opisati.

Ova svijest narodna jamči nam da slobodu nacionalnu ovako skupo plaćenu, da će biti залог bolje sreće i budućnosti a pogotovo kad stoji na čelu uzvišeni naš vladar Njegovo Veličanstvo Kralj Aleksandar, koga dragi Bog poživio.

Živilo Njegovo Veličanstvo Kralj Aleksandar I. i cio Kraljevski Dom.

Casus perplexus i iskustvo vranjičkoga župnika

Biskup je Mihanovićev dopis poslao na uvid vranjičkomu župniku don Anti Braškiću koji je Mihanovića Ordinarijatu i tužio, a potom Braškić donosi opsežan odgovor i primjedbe na brojne netočne tvrdnje koje je Mihanović iznio, poglavito vezane uz ćudoredni život Sokolskoga društva i Mihanovićeve župe općenito, pitanja crkvene-sokolske glazbe i vjeroispovjednog stanja vodstva

solinskoga Sokola. Posebno je zanimljiva Braškićeva primjedba o nepostojanju katoličkoga društva kojima su u to vrijeme hrvatske župe vrvile ponajvećma kao odgovorom na sokolska društva.³⁴ Znakovit je nadalje Braškićev zaključak u kojemu tvrdi da će o ovome slučaju ovisiti mnogo toga za biskupiju imajući u vidu sve buduće situacije u kojima će se braća svećenici naći pred suradnjom sa sokolskim društvima.

Odgovor don Ante Braškića biskupu Bonefačiću³⁵

Preuzvišeni Gospodine,

Hvala Vam na poslatom mi na uvid izvješću vlč. Mihanovića glede njegova govora u Solinu. Slobodan sam učiniti nekoje opaske za bolje obavještenje Vaše Preuzvišenosti.

Meni ne ide nikako u glavu, da je mogao jedan svećenik proti izričitoj zabrani svoga biskupa da govori, pa makar i najsvetiji govor. Svi razlozi pro i contra, što ih župnik navađa ne mogu ga opravdati, timviše što je on mogao da te razloge svaki čas stavi do znanja svome biskupu i oстане na primljenim uputama. Nije ovdje nikakvi casus perplexus niti nemogućnost konsultiranja Ordinarija, jer se nalazi u mogućnosti da svako pola sata može da dodje u grad i pita za savjet svog Starješinu.

Onda prilike u Solinu ne stoje onako kako ih je vlč. Mihanović ocrtao. Njegovi predšasnici nisu stajali na bojovnoj nozi sa Sokolima. Dapače prvi župnik, sada otpadnik Petrić, bio je u veoma dobrim odnosima snjima i omogućio im nabavu glazbe sa uvjetom da sviraju pri crkvenim svečanostima. On je na žalost bio u tako srdačnim odnosima sa starastom Sokola da je vjenčao i njegovu sestru. Župnik Nazor nije nikada dolazio s njima u sukob već se je držao kako treba. Najveća protivnost Sokolima jest koja katolička organizacija, a župnici Solina nijesu nikakovu organizaciju uvađali baš zato da se ne zamjere sokolima. Zato su im Sokoli zahvalni. Dakle župnik Mihanović mistificira i uzveličava svoje zasluge. On ističe i svoju zaslugu, što je prisustvovao njihovom pokladnom plesu, a to je inače sablažnjivo djelovalo na njegove ovce. Jer, kako se može opravdati kat. župnik da prisustvuje današnjim razvratnim plesovima, gdje se čuje i vidi svaka nemoralnost, koja traje po cijele noći i to obično u subotu na nedjelju, tako da nitko od onih što su tu noć plesali ne dodje na nedjeljnu službu Božju! Baš ovaj čin vlč. Mihanovića isticali su moji sokoli na svojim sjednicama i osuđivali mene, da ne prisustvujem njihovim zabavama. Meni izgleda, da se je župnik Mihanović preveć zaboravio ili je postao robom svoje rodice, koja traži ovakve zabave i izlaže svog rodjaka – župnika. I tako nekidan na sletu, vlč. Mihanović prisustvovao je sokolskim vježbama, gdje su ženske u nepristojnim kostimima izvađali razne igre. To je djelovalo skroz sablažnjivo na ljude i ja sam već imao slučajevne savjesti, gdje sam morao smirivati i ublažavati dojam ovog njegovog nerazboritog postupanja.

34 Jedan od rijetkih tragova o zanimanju za todobna katolička društva u solinskoj župi nalazimo u tipkopisno sačuvanoj *Orlovskoj himni* u župnom arhivu iz godine 1929.

35 NAS, br. 2077/1038/1931; ŽA Vranjic, br. 1997/1931.

Vlč. župnik ističe da su u Sokolani za vrijeme korizme nije plesalo. To odgovara, jer možda još nije bilo sve u novoj zgradi spremljeno. Ali zato u Solinu se pleše i orgije prave koliko nigdje preko cijele godine. U dvije ili tri prostorije pleše se po cijelu korizmu i cijelu godinu, pa se moji i najslobodniji župljani čude toj mahnitosti. Krčme su pune od subote večer do ponedjeljka jutro i ljudi kroz to vrijeme niti ne odlaze kući i danas Solin ima toliko dugova, da je upravo strahota. U tom pogledu neka se zapita Uprava seoske blagajne u Solinu. Župnik Mihanović ne pozna dakle još svoje stado. Hvali se da se predavanja u sokolani drže »Kad svrši Don Mate u crkvi«, a ne vidi da je to zato samo da se više svijeta skupi.

On ističe zaslugu sokola, što sviraju pri crkvenim svečanostima besplatno i to navodi kao svoje djelo. Glazba u Solinu uvijek je svirala pri crkvenim svečanostima, jer to stoji u njezinim statutima, dapače znam da je ova glazba nabavljena i ostvarena zaslugom crkve i mogla je postati crkvenom glazbom, da su župnici Solina imali nešto smisla i volje za crkvene ustanove.

Župnik Mihanović ne govori istinu, kad kaže, da su svi njegovi Sokoli isto praktični katolici. Najprije tajnik sokola i veliki prosvjetar obadva su starokatolici t.j. gosp. Kapani i Bašić. (A on navodi da oni osuđuju Petrića i t.d.)! Njihov starosta Ante Grgić nije nikakav praktični katolik. U Sokolu solinskom glavnu ulogu igraju ljudi sa tvornice na Majdanu, a domaći elemenat sudjeluje ukoliko je ovisan o onima na tvornici. Stanje Sokola u Solinu prije dekreta o Sokolu Kralj. Jugoslavije bilo je žalosno i mizerno, a ni sada nije idealno. Toga je mišljenja bio i sam vlč. Mihanović osam dana prije slavlja i do krajnih granica bagatelisao sokola u Solinu pred D^{on} Antom Petakom, a sada je kroz malo dana sasvim drugačije progledao!

Dakle u svemu i po svemu vlč. Mihanović je kriv i neznam kojim sve posljedicama za nas župnike i naša kat. organizacije može da urodi njegovo nezakonito držanje.

Duh vremena ide da nas ušutka i zapriječi u blagotvornom radu Kat. akcije, a eto mi mu idemo na ruku. Puno bolje bi bio učinio župnik Solina, da je skupio oko sebe barem petoricu mladića i njih odgajao duhom kat. akcije, nego što je spremao onakve govore i gubio vrijeme na plesu i t.d. Župnik Nazor mislio je na to i bio počeo sa crkvenim pjevačima, ali je s druge strane skrahirao i tako je sve propalo. Nije dakle istina da su sokoli zaslužni za crkveno pjevanje, kako to misli vlč. Mihanović, već se za to mislila crkva i župnik, a kasnije kad ih je crkva naučila, otišli su da pjevaju i u sokola. To je opet krivnja sadašnjega župnika što se nije znao ili htio da pobrine za crkvene pjevače.

Preuzvišeni! Ovaj slučaj nije običan i o njegovu rješenju zavisti će puno toga u budućnosti za svu biskupiju i dalje. Molim Boga da Vas prosvijetli, kako ćete najbolje ovaj slučaj riješiti.

Ljubim Vam pastirski prsten

preodani u Kristu

D^{on} Ante Braškić

Zgroženost i posljedična zabrinutost vranjičkoga župnika Braškića nad Mihanovićevim činom i postupanjima naspram Sokolskoga društva proizlazi iz loših i teških iskustava koja je kao vranjički župnik imao s ovim Društvom u svome mjestu. Braškićev težak suživot sa sokolašima nazire se još od vremena posvete njihova Doma 1924. u Vranjicu,³⁶ a vrhunac sukoba, kako je očito iz nekih dokumenata u kojima se Braškić žali Ordinarijatu, nastaje godine 1930. Štoviše, promatrajući sadržaj i pritužbe koje

Braškić iznosi godinu dana ranije dodatno se razjašnjava njegova zabrinutost za pastoralni rad i čudoredni život u Vranjicu i Solinu nakon otvaranja solinske Sokolane godine 1931. Odgovor koji je Braškiću uputio Ordinarij donosi smjernice prema kojima treba postupati. Zanimljive su konstatacije o poteškoćama s kojima se biskupi i roditelji školske djece susreću u radu politički podržavanoga Sokola Kraljevine Jugoslavije, a koji se uklapaju u todobnu društveno-političku sliku.

36 Početak izgradnje sokolskog doma u Vranjicu blagoslovio je godine 1924. bivši vranjički župnik don Frane Ivanišević, istaknuti promicatelj sokolskih društava i nositelj sokolske ideje. Ivaniševiću političku opredijeljenost i društveni angažman više je puta kritizirao don Frane Bulić, što je razvidno u nekoliko stavki njegove korespondencije, a čemu je moguće posvetiti poseban prilog. Dopisi iz Nadbiskupskoga arhiva u Splitu (NAS, br. 1544/1924) vezani uz blagoslov izgradnje vranjičkoga doma svjedoče o Ivaniševićevoj povezanosti s bivšom župom, ali i raspoloživosti todobnoga biskupa Nakića za skladnim funkcioniranjem pastoralno-društvenoga života u Vranjicu.

Dopis don Ante Braškića biskupu Bonefačiću o vranjičkom Sokolu³⁷

Župski Ured Vranjic
Br.: 27/30
Rad Sokola u Vranjicu.
12/III. 1930.
Presvijetlom i Prepoštovanom
Biskupskom Ordinarijatu
Split

Amošnje društvo »Soko Kraljevine Jugoslavije« držao je, na opću sablazan vjernika, ples sa glazbom u svojim prostorijama na Čistu Srijedu i Prvu Nedjelju korizme. Na ovom plesu, prema obavještenju potpisanoga, bilo je i prostitutka, te je došlo i do tučnjave između jednoga sokola i jednoga Splićanina i tako je nastao pravi škandal na zgražanje poštenih.

Mjesni učitelj vodi dvaput sedmično svu školsku djecu na gimnastiku u dvoranu Sokolov. Veliki broj roditelja protivan je, da se njihova djeca silom vode tamo, gdje se tako evidentno gaze njihove vjerske i moralne svetinje.

Pošto je sada »Soko Kraljevine Jugoslavije« državna institucija, to državne vlasti nose odgovornost za sve što se zbiva u ovim društvima. Zato se moli Ta Duhovna Vlast, da blagoizvoli kod nadležnih vlasti protestirati protirazumnom djelovanju Sokola u Vranjicu i zahtijevati, da ovo društvo poštuje karakter katoličkog mjesta, u kojem se nalazi, timviše što je zgrada društva u neposrednoj blizini crkve.

Suviše moli se odgovor glede postupanja učitelja u svom pitanju. Ako Prepoštovani Ordinarijat smatra shodnim, da postupak ovoga društva potpisani ožigoše s oltara, to se moli radi delikatnosti pitanja i položaja, da Taj Prep. Ordinarijat formuliše ono što bi potpisani imao pročitati s oltara. Radi se o pitanju savjesti, kada dušobrižnik ne smije mučati, ali se odluka prepušta Tom Prep. Ordinarijatu.

Upravitelj župe
D^{on} Ante Braškić

Odgovor Biskupskoga ordinarijata³⁸

Pošt. Župnom Uredu
Vranjic

Biskupski Ordinarijat je uzeo na znanje izvještaj tog žup. ureda od 12. o. mj. br. 27 i žali da se nešto slična u Vranjicu zbiva, ali ne može da na temelju ovakvog izvještaja formuliše što bi dušobrižnik imao da kaže svojim vjernicima, a još manje da nešto poduzima i prolongira kod drž. vlasti, jer se u njemu i ne kaže, je li i što je žup. upravitelj učinio prema Kan. 467 C. Z., ni što može se može po njemu o svemu stvoriti prava i podpuna slika događaja i je li on doista izazvao sablazan te u čemu i kako se je ona u mjestu očitovala i odrazila na onima, koji su se navodno sablaznili. Ako je ples »S.K.J.« na čistu srijedu i u prvu nedjelju korizme pobudio opću sablazan, izgledalo bi, da od domaćeg svijeta nije prisustvo-vao nitko ili vrlo malo njih, pa je većina svijeta svijesna svoje časti i dužnosti, pozvana da bilo usmeno bilo pismeno kod nadležnih vlasti prosvjeduje s navodom imena sokola, Splićanina i prostitutki, što dolaze tamo i podižu škan-dale. Poslije toga i na takovom temelju bi i bisk. Ordinarijat imao i razloga i dužnost da nastupi i podupre akciju. Inače bi bio beuzspješan svaki njegov korak i mogao bi dobiti za odgovor, da je u Vranjicu sve mirno, da nitko ne prigovara a pogotovo da nema sablazni. Stoga neka nekoliko – što više – to bolje, uglednijih Vraničana prosvjeduje protiv razornog djelovanja SKJ i zanima

37 NAS, br. 1155/1930; ŽA Vranjic 27/1930.

38 NAS, br. 1155/1930 (odgovor na istom dokumentu).

bisk. Ordinarijat da zahtjeva od drž. vlasti te ona pozove i naredi SKJ u Vranjicu, da poštuje čast i karakter ovog Katol. mjesta.

Učitelj će reći za svoje opravdanje, da vodi djecu u zgradu Sokola, jer u školi nema dvorana za gimnastiku, a tako biva i negdje drugdje; osim toga po zakonu se ima osnivati i školski Soko kao grana SKJ, pa su u ovoj stvari katolički roditelji pozvani da prvi dadu biskupima oružja za navalu, a ne da ih eventualno dezavuiraju. Tako su biskupi opetovano i pismeno i usmeno za obranu načela ne samo prigovorili nego prosvjedovali, što se i na školama sa često katol. djecom sve više i sistematski namještaju nastavnici inovjerci, ali je ministar cinički odgovarao, da to biva tek službe radi, pa da i roditelji protiv toga, ni katolički ni pravoslavni, gdje se to dešava ne prigovaraju, pače da su zadovoljni. Iz toga se vidi kako valja raditi. – Uostalom izvještaj prigodno biskupu može da posluži, ali poželjni bi bili detaljniji i pouzdaniji podaci.

NB. dobro zatvoriti i
preporučeno poslati!

»Dobri vjernici« i odricanje od ideologije

Zanimljiv dijalog između Ordinarijata i sokolskih društava može se iščitati i u dopisima o posveti sokolskoga barjaka na Klisu i to u dopisu od 7. kolovoza 1934. kojim Društvo traži od biskupa dopuštenje da mjesni župnik blagoslovi barjak, kao i odgovora Ordinarijata od 9. kolovoza u kojemu se, držeći dotadašnje prakse blagoslova predmeta, točnije barjaka, Ordinarijat izrijeком traži

da se uprava kliškoga Sokolskog društva pisanim putem ogradi od ustaljenih sokolskih ideja i nauka temeljenih na »naturalističko-panteističkoj ideologiji«. Štoviše Ordinarijat upozorava, a očito imajući u vidu tadašnju društveno-političku blagonaklonost sokolstva prema starokatoličkomu pokretu kao i Pravoslavnoj crkvi, kako Katolička crkva ne pristaje na istovremeno blagoslivljanje istog objekta po svećenicima raznih konfesija.

Dopis kliškoga Sokolskog društva Biskupskom ordinarijatu³⁹

Sokolsko društvo Klis
Broj 165
7-VIII-1934
Prečasnom
Biskupskom ordinarijatu
Split

Na 12 augusta o. g. razvijamo sokolsku zastavu na Klisu. Naša vruća želja kao dobrih vjernika rimo-katoličke crkve, da nam prigodom razvića, zastavu blagoslovi mjesni župnik Don Ante Petak. – Pošto se je župski ured u Klisu po našem traženju izjavio nekompetentnim u donošenju ovog riješenja, molimo prečasni Biskupski ordinarijat da nam želji i molbi iziđe ususret i da po našem traženju, donese odluku. –

Najtoplije zahvaljujemo sa
odličnim poštovanjem
Sokolsko društvo Klis

³⁹ NAS, br. 2327/1934.

Odgovor Biskupskoga ordinarijata⁴⁰

BISKUPSKI ORDINARIJAT

Br. 2327/34.

Blagoslov Sokolskog

barjaka.

M. P. ŽUPSKOM UREDU

KLIS

Split, 9. VIII. 1934.

Odnosno podnesku 3/VIII. t. g. Br. 145 Tog M. P. Naslova Sokolskom Društvu u Klisu odgovara se slijedeće :

U katol. litur. knjigama, napose u Obredniku, ima formulara za razne blagoslove, pače i za svaki predmet ili stvar, samo da je u sebi dobra ili barem indiferentna, ali se po svrsi kojoj ima služiti opredjeljuje kao dobra. Stoga se je Crkva uvijek rado odazivala i blagoslivljala i blagoslivlje i danas barjake ne samo religioznih društava nego i raznih drugih društava, samo da na barjacima nema protuvjerskih ili nemoralnih simbola ili nadpisa i ima moralnog jamstva, da društvo, čigov je barjak ni direktne ni indirekte ne zastupa i ne propagira kakve protuvjerske nemoralne ili prevratne ciljeve. To vrijedi za svako društvo i za svaki barjak u kojim drago bojama on bio, pa i u bojama narodnog ili državnog barjaka, jer u pojedinom konkretnom slučaju ne blagoslivlje se narodni ili državni barjak kao takav, koji je za svakog ispravnog građanina svet i uzvišen, nego specifično barjak stanovitog društva, koje ima svoju posebnu svrhu, a koju će onaj barjak simbolizirati. Na to treba paziti osobito kod društva s nekom moralnom ili odgojnom svrhom.

Ako Sokolsko društvo u toj župi želi blagoslov za svoj barjak, pretpostaviv da je sve članstvo ili u ogromnoj većini katoličke vjeroispovijesti, ne sudeći život i osjećaje pojedinih članova, jer ne ulaze u pitanje, nema razloga, zašto po općim crkvenim propisima nebi mogao taj Vlč. župski upravitelj da udovolji molbi i blagoslovi svečano taj barjak, samo neka društvena uprava pismeno izjavi, da u sokolskom moralnom odgoju ne usvaja naturalističko panteističku ideologiju već pozitivno vjersku, a za katoličko članstvo napose kršćansko – katoličku ideologiju.

Upozoruje se istodobno Sokolsko društvo, da u katol. crkvi blagoslov nekog predmeta nije puki formalizam i samo šablona. Već mora da bude i jeste uistinu molitva i zaziv upravljen Bogu da On svoj blagoslov izlije na onaj predmet te bude posvećen i spasonosno služi svojoj svrsi. – Stoga Crkva i načelno ne odobrava i ne pristaje na istovremeno blagoslivljanje jednog te istog objekta po svećenicima više raznih konfesija.

Generalni vikar

Zaključne misli

Otvaranje i blagoslov zgrade Sokolskoga doma važna je epizoda iz života i rada solinskoga Sokolskog društva i suživota sokolaša s lokalnom društvenom zajednicom, posebice sa župnom zajednicom te pruža pogled na život u Solinu koncem dvadesetih i početkom tridesetih godina prošloga stoljeća. Kroz društveno-političku prizmu posebno je promotren odnos solinskih svećenika kao ključnih toodobnih društvenih čimbenika. Pritom se također naglasak stavio na don Franu Bulića i don Lovru Katića s konačnim zaključkom kako njihov u potpunosti suprotan odnos prema Sokolskomu društvu zahtijeva proučavanje i pristup kroz zaseban istraživački prilog.

Jedan od najistaknutijih i najduže službujućih solinskih župnika, don Mate Mihanović, po svomu dolasku na

službu u Solin na specifičan je način pokušao uspostaviti dijalog i uvažavajući suživot s tada rapidno rastućim i aktivnim Sokolskim društvom, a njegova »pastoralna politika« nezamjeranja široko rasprostranjenom pokretu u župnom organizmu obilježila je čitavo njegovo djelovanje. Partikularna Crkva na čelu s mjesnim ordinarijima u dijalogu s »neprijateljski« nastrojenim sokolskim pokretom, kako je razvidno iz donesenih dokumenata, također je pomno birala blaži način reagiranja na neprimjerene situacije. Retorika se mijenjala sukladno razvoju političke situacije: od početnoga upozoravanja na ideologiju u temeljima sokolskoga pokreta do odvažnije retorike uočene u dokumentu upućenu kliškom Sokolskom društvu godine 1934.

Vranjički župnik, kasnije mučenik komunističkoga režima, don Ante Braškić razvidno donesenim dokumentima

⁴⁰ Isto.

bio je na čvršćoj liniji u odnosu prema Sokolskom društvu neprestano upozoravajući na ćudoredno negativne posljedice njegova političkog djelovanja. Braškićeva nepokolebljivost, držanje vlastitih stavova uz obilje podataka kojima je raspolagao i koje je prenosio mjesnom ordinariju pružajući dragocjene informacije za oblikovanje objektivne slike daju naslutiti o njegovoj percepciji unutar crkvenih krugova kao i u lokalnoj zajednici u kojoj je predano djelovao.

Solinsko Sokolsko društvo, gotovo jednako kao i susjedna vranjičko i kliško, odigralo je važnu ulogu u postavljanju općedruštvenih temelja u kulturnom, obrazovnom, a poglavito političkomu vidu. Neosporna je činjenica da je

u svakomu govoru o Sokolskom društvu na razini lokalne jedinice bilo potrebno pronaći specifičan izričaj, a koji se po crkveno-pastoralnoj praksi nalazio u ravnojeseju između Mihanovićeve »oportunizma« i pomalo rigidnoga stava koji je zastupao vranjički župnik Braškić.

Rasvjetljavanje povijesti solinskoga Sokolskog društva unutar povijesti solinske svakodnevice nameće se kao nužnost koja će na znanstveno objektivnan način sagledati sve činjenice vezane uz taj općedruštveni pokret u provincijskom industrijskom predgrađu Splita, Solinu, koji planirano postaje ekspozitura unitarističke i u konačnici velikosrpske politike u kolijevci hrvatske baštine.

Literatura

- J. Dukić 2016 Josip Dukić, *Partizanske likvidacije u cetinskom dekanatu za vrijeme Drugoga svjetskog rata i u poraću (1941. – 1947.)*, Crkva u svijetu LI, br. 1, Split 2016, 168.
- E. K. Hunt – M. Lautzenheiser 2011 Emery Kay Hunt – Mark Lautzenheiser, *History of Economic Thought. A Critical Perspective*, (3rd Edition), Abingdon 2011.
- J. Krišto 2008 Juraj Krišto, *O položaju i ulozi Katoličke Crkve u Kraljevstvu / Kraljevini SHS / Jugoslaviji*, (sažetak predavanja održanog 16. 4. 2008. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, Zagreb, Jordanovac), Zagreb 2008.
- J. Krišto 2004 Jure Krišto, *Hrvatski katolički pokret 1903. – 1945.*, Zagreb 2004.
- M. Matijević 2011 Mario Matijević, *Svećenici – pastoralni djelatnici*, u: Vinko Sanader – Marko Matijević (ur.), *Sto godina župe Gospe od Otoka*, Solin 2011, 117-124.
- M. Matijević – M. Domazet 2006 Marko Matijević – Mladen Domazet, *Solinska svakodnevica u osvit novoga doba*, Solin 2006.
- Sh. McKenzie 2013 Shelly McKenzie, *Getting Physical. The Rise of Fitness Culture in America*, Lawrence 2013.
- V. Miholek 2008 Vladimir Miholek, *Društvo Hrvatskog sokola u Đurđevcu 1908. – 1929.*, Podravski zbornik 34, Koprivnica 2008, 95-110.
- M. Nadu 2005 Mladen Nadu, *»Hrvatski sokol« – Sesvete 1925-2005*, (katalog izložbe), Sesvete 2005.
- G. Pfister 2009 Gertrud Pfister, *The Role of German Turners in American Physical Education*, *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26, no. 13, (dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/232832556>), Abingdon 2009.
- J. Podpečnik 2014 Jože Podpečnik, *All you need is a red shirt and cap; and you are Sokol!*, *Science of Gymnastics Journal*, vol. 6, no. 3, Ljubljana 2014, 61-85.
- Ž. Radan 1981 Živko Radan, *Pregled historije tjelesnog vježbanja i športa*, Zagreb 1981.

